

ԺՈՒՌՆԱԿԼԻՍՏԻԿԱ

ՀԱՄԱՑԱՆՑԱՅԻՆ ԼՐԱԳՐՈՂԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԱՐՄԵՆ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

20-21-րդ դարերի սահմանագծին ձևավորվեց համացանցային լրագրությունը՝ որպես լրագրողական գործունեության ինքնուրույն ոլորտ: Կաբելային և արբանյակային հեռուստատեսության, անհատական համակարգիչների, համացանցի և բջջային սարքերի առաջացումն ու զարգացումը պայմաններ ստեղծեցին լրագրային նյութը աներևակայելի ծավալներով և աննախադեպ արագությամբ տարածելու համար: Այդ փոփոխություններից անմասն չմնաց նաև լրագրողի մասնագիտությունը: Մասնագիտական շրջանակներում ավելի հաճախ է շրջանառվում «ունիվերսալ լրագրողի» հասկացությունը, որի գործունեության մեջ տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ օգտագործելու կարողությունը կարևորագույն որակ է դառնում:

Համացանցն ընդլայնել է լրագրողի գործիքակազմը՝ նրան զինելով ոչ միայն տեղեկատվություն որոնելու նոր հնարավորություններով և տեղեկատվության աղբյուրների անսահմանափակ սպեկտրով, այլև մասնագիտական հաղորդակցության և լսարանի հետ ինտերակտիվ շփման սկզբունքորեն նոր գործիքներով, ինչպես նաև մասնագիտական զարգացման և ինքնաիրացման ավելի արդյունավետ միջոցներով¹:

Համացանցային լրագրության և համացանցային լրագրողի մասնագիտության ուսումնասիրությունը կարևորվում է նրանով, որ լինելով նոր՝ այն անհամեմատ քիչ է հետազոտված և ունի բազմաթիվ բացեր: Հետևաբար կարիք կա դիտարկելու և քննության առարկա դարձնելու այս խնդրի վերաբերյալ միջազգային և հայրենական առկա մոտեցումները:

Տեղեկատվական դարաշրջանի հայտնի տեսաբան, իսպանացի սոցիոլոգ Մանուել Կաստելսի աշխատությունը² մեթոդաբանական մեկնակետ է այս ոլորտի բազմաթիվ հեղինակների համար: Կաստելսը, նշված գրքում անդրադառնալով տեղեկատվական հասարակության սոցիալական և տնտեսական զարգացումներին, կարծես կանխա-

¹ Տե՛ս «Интернет-СМИ: теория и практика». М., 2010, էջ 317:

² Տե՛ս **Castells M.**, The Information Age: Economy, Society and Culture: Volume 1: The Rise of Network Society, Malden, MA: Blackwell, 1996:

տեսում է իր կատարած աշխատանքի հետագա ազդեցությունը՝ մեջբերելով Կոնֆուցիոսի խոսքերը.

«**Կարծում եք, թե ես կրթված, կարդացած մա՞րդ եմ:**

- **Իհարկե: Իսկ այդպես չէ՞,- պատասխանում է Ցզի Գոնգը:**

- **Բոլորովին ոչ: Ես պարզապես գտել եմ մի թեյ, որն իրար է միացնում մնացածները»:**

Այս ոլորտում առաջատար դիրքեր է զբաղեցնում իսպանալեզու դպրոցը: Մ. Պալաչիոսի և Խ. Դ. Նոչիի հեղինակած՝ «Առցանց լրագրություն. ուսումնասիրության մեթոդները» աշխատության հենց ներածական մասում հեղինակներն անդրադառնում են առցանց լրատվամիջոցների դասակարգման հիմնախնդրին. «Արդեն թե՛ ակադեմիական, թե՛ մասնագիտական գրականության մեջ ընդունված տեսակետ է, որ համացանցային հրապարակումները լրագրողական կարգավիճակ են ձեռք բերել և առնվազն համարժեք են ավանդական մամուլին՝ սպագիր թերթերին, ռադիոյին և հեռուստատեսությանը»³:

Իսպանացի հեղինակ Դ. Դոմինգոն առանձնահատուկ ուշադրությամբ քննարկել է համացանցի առաջացմանը վերաբերող ուտոպիական կանխատեսումները: Նա մեջբերում է Ջ. Պավլիկին՝ համաձայնելով նրա կարծիքին «Լրագրությունը գնում է դեպի հիմնարար փոխակերպումներ: ...Ապագայում գուցե և վերանա կազմակերպված լրատվության անհրաժեշտությունը»⁴: Պետք է ընդգծել, որ տեխնիկական ցանկացած նորամուծություն սկզբնական շրջանում նմանատիպ ծայրահեղ արձագանք է առաջացնում, սակայն դժվար է պատկերացնել, որ նոր լրատվական միջավայրն ամբողջությամբ դուրս է մղում գոյություն ունեցածը: Համաձայնելով հեղինակի կարծիքին՝ կարելի է ենթադրել, որ նոր մեդիան լրագրության վրա կներգործի 4 ուղղությամբ՝ 1) նորությունների բովանդակության, 2) լրագրողների աշխատատեղի, 3) «նյութումների» և նորությունների արտադրության կառուցվածքի, 4) լրատվական կազմակերպությունների, լրագրողների և ողջ հանրության միջև փոխհարաբերությունների⁵:

Զարգացման առանձնահատկություններով Հայաստանին հարևան երկրներում համացանցային լրագրության և լրագրողի մասնագիտական փոխակերպումների ուսումնասիրությունները սկսվում են մոտավորապես 2005-2006 թվականներից:

Վ. Կիխտանը, Ռուսաստանում մեդիաոլորտի զարգացմանը զուգահեռ, վերլուծություններ է կատարում ներկայի և ապագա կանխատեսումների վերաբերյալ՝ ի տարբերություն հայկական իրականության, որտեղ նմանատիպ մոտեցումներն ու հարցադրումները բացակա-

³ Palacios M., Diaz J. (eds.), Online Journalims: research methods. A multidisciplinary approach in comparative perspective, Bilbao, University of Pais Vasco, 2009, pp. 15 (pp. 180).

⁴ Domingo D., Inventing online journalism (Development of the Internet as e news medium in four Catalan online newsrooms), Tarragona, Maig, 2006, p. 55.

⁵ Տե՛ս նույն տեղը:

յում են: Այսպես, Կիխտանը, քննարկելով լրագրողի մասնագիտության փոփոխությունների հարցերը, նշում է, որ ռուսական կրթական համակարգն այդ փոփոխությունների հանդեպ ճկուն է գտնվել, առաջադրելով նոր անվանումներ, օրինակ՝ «կոմունիկատիվիստ» կամ **սոցիալական հաղորդակցությունների մասնագետ**: Ըստ Կիխտանի, սակայն, իրականում ոչ թե պետք է նոր եզրերի ներմուծմամբ փորձել խնդիրը լուծել, այլ հարկ է դիտարկել մասնագիտությանը ներկայացվող նոր պահանջները, որոնք թելադրված են ցանցի առաջացմամբ⁶: Մ. Լուկինայի խմբագրությամբ երկու աշխատանք է լույս ընծայվել, որոնք համացանցային լրագրողներ պատրաստելու լավագույն ներածական դասագրքերն են թե՛ Ռուսաստանում, թե՛ Հայաստանում⁷:

Իհարկե, որոշ քայլեր ժամանակին կատարվել են նաև Հայաստանում: Մասնավորապես 2004-ին ԵՊՀ ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետի դասախոս Արամ Մկրտչյանն իր թեկնածուական հետազոտության մեջ փորձել է ներկայացնել ձևափոխվող տեղեկատվական միջավայրի ազդեցությունը «լրագրություն» մասնագիտության վրա, սակայն այս ստենախոսության մեջ շեշտն ավելի շատ դրված է տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ուսումնասիրության վրա, իսկ գուտ ժուռնալիստական խնդիրների արծարծումը մնացել է հետին պլանում⁸:

Այսպես, դիտարկելով համացանցային լրագրության խնդիրների վերաբերյալ տարբեր հեղինակների մոտեցումները, անտարակույս պետք է առանձնացնել այն հիմնական ոլորտները, որոնք հատուկ ուշաքժան են:

1. Համացանցային լրագրողի մասնագիտական վարպետության պահանջների փոփոխությունը:
2. Համացանցային լրագրության մեջ ժանրերի առանձնացման հարցերը:
3. Լրագրողների կրթության հիմնախնդիրները:
4. Հանրության և լսարանի հետ փոխհարաբերությունները:

Համացանցային լրագրության առաջացումն ու առանձնացումը ավանդական լրագրությունից բազմաթիվ մարտահրավերներ առաջադրե-

---

* Ավանդական լրագրության և կոմունիկատիվիստիկայի տեսական տարբերությունների և ժամանակակից մեդիա գլոբալիզացիայի պայմաններում դրանց փոխհարաբերությունների մասին մանրամասն տե՛ս **Хорольский В.** Коммуникативистика и теория журналистики, в контексте медийной глобализации: методологические загадки // «Вестник Волгоградского государственного университета». Серия 8. Литературоведение. Журналистика. Выпуск 8. 2009, էջ 78-89, **Ким М.** Журналистика и коммуникативистика: объектные и предметные области научных дисциплин // «Современные проблемы журналистской науки», Воронеж, 2012):

⁶ Տե՛ս **Кихтан В.** Информационные технологии в журналистике. Ростов-на-Дону, 2004, էջ 69-70:

⁷ Տե՛ս **Лукина М., Фомичева И.** СМИ в пространстве Интернета. М., 2005, էջ 89, «Интернет-СМИ: теория и практика», М., 2010, էջ 348:

⁸ Տե՛ս **Մկրտչյան, Նոր** տեղեկատվական-հաղորդակցական տեխնոլոգիաները և ժուռնալիստիկան // Ստենախոսություն բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի համար, Եր., 2004, էջ 212:

ցին մասնագետներին, որոնցից ամենակարևորները վերաբերում էին լրագրողների որակավորման համար անհրաժեշտ նոր պահանջներին: Եթե նախկինում լրագրողի հիմնական տեխնիկական «գործիքները» նութատետրը, գրիչն ու գրամեքենան էին, ֆոտոխցիկն ու տեսախցիկը, ապա ժամանակակից պայմաններում յուրաքանչյուր լրագրող պետք է լավ տիրապետի համակարգչային տեխնիկային և ծրագրերին⁹: Այս առիթով ռուս գիտնական Վ. Ա. Գոլուբն առանձնացրել է ժամանակակից լրագրողի մասնագիտական որակավորմանը ներկայացվող երկու նոր պահանջ՝ **տեղեկատվության հետ աշխատելու կամ տեղեկատվական մշակույթ** և **տեղեկատվության պաշտպանություն կամ տեղեկատվական անվտանգության ապահովում**¹⁰:

CNN հեռուստացանցի միջազգային թղթակից, «New York Times»-ում մշտական սյունակ վարող Ռայֆ Բեզլայտերն ընդգծում է, որ «տեղեկատվական մայրուղու հայեցակարգի հիմքում ընկած է այն պատկերացումը, թե բոլոր դժբախտությունները տեղեկատվության անբավարարությունից են, մինչդեռ ամեն ինչ հակառակն է»¹¹: Հեղինակի մտտեցմամբ՝ տեղեկատվական դարաշրջանը փոխել է լրագրողների դերը՝ նրանց միջնորդից վերածելով **ուղեկցորդի**: «Համացանցի դարում» լրագրողի գլխավոր դերակատարումը մատնացույց անելն է, թե տվյալների անսահման հոսքում ինչպես հուսալի և հավաստի տեղեկատվություն գտնել: Նրա համոզմամբ՝ համացանցը պետք է պահպանի իր ազատությունը՝ ի հակադրություն ավանդական ՋԼՄ-ների, պարզապես այդ ազատությունը նոր պատասխանատվություն է առաջադրում լրագրողներին. նրանք պետք է գնահատեն համացանցում տարածվող տեղեկատվության ստույգությունը և օգնեն սպառողներին ընտրելու ինչը արժի և հարկավոր է կարդալ, ինչը ո՛չ:

Դեյվիդ Ռենդալը, դարասկզբին առաջ քաշելով **«ունիվերսալ լրագրողի»** գաղափարը, նշում է, որ դա լավ լրագրողի բնութագիրն է: Կա լրագրողի երկու տեսակ՝ լավ և վատ. ամբողջ աշխարհի լավ լրագրողները միանման են ըմբռնում իրենց դերը:

- Որոնել և հրապարակել տեղեկատվություն՝ բամբասանքների ու մտորումների փոխարեն:
- Ընդդիմանալ պետական վերահսկողությանը կամ ամբողջովին խուսափել դրանից:
- Տեղեկացնել ընտրողներին:

⁹ Տե՛ս **Ա. Ավետիսյան**, Համացանցային տեղեկատվական պաշարները լրագրողի մասնագիտական գործունեության մեջ // Ժուռնալիստիկա (տեսության և պատմության հարցեր), Պրակ ԺԲ, Եր., 2012, էջ 182:

¹⁰ Տե՛ս **Գոլուբ Վ.** Развитие информационных технологий и профессиональные требования, предъявляемые к журналисту // «Вестник ВГУ». Серия: Филология, Журналистика, 2010, № 1, էջ 131:

¹¹ **Беглайтер Р.** Поток данных: новая роль СМИ // Электронные журналы ЮСИА, том 1, № 12 // 1996 // <http://www.infousa.ru/information/gjcom3.htm>

- Մանրամասն հետաքննել կառավարության, ընտրված ներկայացուցիչների և հասարակական կազմակերպությունների գործողություններն ու անգործությունը:

- Ուսումնասիրել բիզնեսի աշխարհը, աշխատողների և գնողների հետ վերաբերմունքն ու ապրանքների որակը:

- Հեշտացնել տուժածների կյանքը և անհանգստացնել «հարմար տեղավորվածներին»՝ ձայնի իրավունք տալով նրանց, ովքեր զրկված են լաված լինելու հնարավորությունից:

- Հայելի տրամադրել հասարակությանը՝ ցույց տալով նրա արժանիքներն ու թերությունները՝ դիմակազերծելով նրա փայփայած առասպելները:

- Աշխատել արդարության հաղթանակի համար՝ ցուցադրելով դրա հաղթանակները և հետաքննելով պարտությունները:

- Օժանդակել մտքերի ազատ փոխանակմանը, հատկապես այն մտքերի, որոնք կտրուկ ընդդիմանում են տիրապետող գաղափարախոսությանը:

Այս գործառույթներն «ունիվերսալ լրագրողի» ուսերին դնելով՝ Ռենդալը գրում է. «Նա պետք է պատրաստ լինի ռեպորտաժ անելու ցանկացած հանգամանքներում, պետք է իմանա՝ ինչպես է պատրաստվում ցանկացած բնույթի նյութ, պետք է կարողանա և՛ տեղեկացնել, և՛ զվարճացնել: Նա կարող է խմբագրել, մակետ պատրաստել, գիտի ձևակերպման նրբությունները և կարող է ղեկավարել խմբագրությունը, ընդունակ է ըմբռնելու նոր տեխնոլոգիաները, ստեղծելու ու վաճառելու նոր թերթերը»¹²:

Ռուս մեդիափորձագետ Օ. Վ. Սմիրնովան լրագրողի մասնագիտական վերափոխման խնդիրը քննելիս որպես գլխավոր նոր պահանջ ընդգծում է համացանցն օգտագործելու կարողությունը, մասնավորապես այն որպես տեղեկատվության աղբյուր, հաղորդակցման և մասնագիտական ինքնաիրացման գործիք կիրառելը: Հեղինակն առանձնացնում է լրագրողի համար պոտենցիալ աղբյուր հանդիսացող համացանցային ռեսուրսների հետևյալ տեսակները՝ 1) լրատվական գործակալություններ, 2) ավանդական ՋԼՄ-ներ, 3) հեռուստակայանների և ռադիոկայանների կայքեր, 4) պետական, պաշտոնական կազմակերպությունների կայքեր, 5) միջազգային և հասարակական կազմակերպությունների կայքեր, 6) տվյալների բազաներ, վերլուծական համակարգեր, էլեկտրոնային գրադարաններ, 7) բլոգներ և սոցիալական ցանցեր¹³:

Լրագրողական մասնագիտության փոխակերպումների մասին խոսելիս Պ. Ռ. Շերեմետևան ընդգծում է, որ համագործակցությունը նոր սոցիալական լրագրության անփոփոխ օղակն է: Նրա կարծիքով՝

¹² Տե՛ս Рэндалл Д. Универсальный журналист. СПб., 1999, с. 3-4.

¹³ Տե՛ս «Интернет-СМИ: теория и практика», էջ 315-339:

հենց այդ համագործակցության հաշվին է առաջանում «հազեցած», առավել դեմոկրատ լրագրությունը, որը թույլ է տալիս սերտորեն աշխատել լսարանի, այլ մեդիաների, տարբեր մասնագիտությունների փորձագետների հետ: Նոր լրագրությունը շուրջօրյա է, կոնվերգենտ, ինտերակտիվ: Տեղեկատվական հեղափոխությունը լրագրողներից նոր կուպետենցիաներ է պահանջում, սակայն լրագրողի ավանդական հատկությունները դառնում են է՛լ ավելի պահանջված ու արդիական: Խոսքը որակյալ տեքստեր գրելու, հետաքննություններ վարելու, մասնագիտական էթիկայի, փորձագիտական դատողությունների, քննադատական վերլուծության մասին է: Ինչպես և Դեյվիդ Ռենդալը, Շերեմետևան նոր լրագրողի դերակատարումն ավելի շատ տեսնում է ոչ թե տեղեկատվության արտադրանքի, այլ գլոբալ տեղեկատվական հոսքերը գտելու առաքելության մեջ¹⁴: Մեր երկրում, ինչպես ասվեց, ոլորտի վերաբերյալ նպատակաուղղված հետազոտությունները խիստ սակավաթիվ են: Իհարկե, վերջին 4-5 տարվա ընթացքում առանձին կազմակերպություններ կամ անձինք ցուցաբերում են որոշ ակտիվություն:

«Լավագույնը ցանցում» առցանց լրագրողի ուղեցույցում համեմատաբար համապարփակ ընդգրկված են 5 հեղինակի հոդվածներ առցանց լրագրության տարբեր ոլորտների և փոխակերպումների վերաբերյալ: Հրատարակության խմբագիր, «Լրագրողներ հանուն ապագայի» հասարակական կազմակերպության տնօրեն Սուրեն Դեհերյանը ձեռնարկի սկզբում անդրադառնում է «փոխակերպվող լրագրության» հիմնախնդրին. «Փոխակերպվող լրագրությունը խախտեց ավանդական մեդիա խողովակով մի ուղղությամբ ընթացող տեղեկատվության հոսքը, որը փոխանցում էին տպագիր մամուլը, ռադիոն և հեռուստատեսությունը: ...Մենախոսական լրագրությունը իր տեղը զիջեց երկխոսականին»¹⁵: Նույն ձեռնարկում հեղինակը, անդրադառնալով առցանց լրագրողի դերին, ընդգծում է, որ նոր ձևավորված լրատվական միջավայրում յուրաքանչյուրը կարող է որպես մեդիա հանդես գալ, և տեղեկատվության մենաշնորհը բացառվում է: Սակայն եթե մյուս բոլոր օգտատերերն այդ հնարավորությունը կարող են ծառայեցնել իրենց համար ցանկալի հանրային կարծիքի ձևավորմանը, ապա լրագրողի պարտականությունն այլ է՝ «փնտրել ճշմարտությունը՝ հանրությանը ներկայացնելով դեպքի և իրադարձության վերաբերյալ օբյեկտիվ և մատչելի տեղեկատվություն»¹⁶:

2014-ին ԵԱՀԿ աջակցությամբ «Ռեզիոն» հետազոտական կենտրոնի կատարած ուսումնասիրության շրջանակներում 100 հմուտ լրա-

¹⁴ Sté u Шереметьева П. Трансформация журналистики как профессии в современном информационно-коммуникативном обществе (на примере Франции) // «Современные исследования социальных проблем» (электронный научный журнал), 2014, № 7 (39):

¹⁵ «Լավագույնը ցանցում. առցանց լրագրողի ուղեցույց» (խմբ. Սուրեն Դեհերյան), Եր., 2013, էջ 20, 22:

¹⁶ Նույն տեղում, էջ 31:

գրողներ փորձել են գնահատել սոցիալական մեդիայի ազդեցությունները լրագրության և ՋԼՄ-ների վրա: Վերջիններիս կարծիքով, սոցիալական մեդիան օպերատիվություն է հաղորդում լրագրությանը, մեծացնում է ազդեցության լսարանը և կարևոր լրատվական աղբյուր դառնում, մյուս կողմից, սակայն, ձևավորում է այսպես կոչված «ֆասթ-ֆուդային լրագրություն», բացասական ներգործություն է ունենում լեզվի զարգացումների վրա և նվազեցնում պրոֆեսիոնալ լրագրության պահանջարկը¹⁷:

«Իդեոլոգեմները ՀՀ տեղեկատվական տարածքում» երկամյա հետազոտական ծրագրի մեջ մի քանի էջից բաղկացած բաժին է նվիրված ՋԼՄ-ների գործունեության վրա տեխնոլոգիաների ազդեցությանը, որտեղ մասնավորապես ասվում է. «Տեխնոլոգիաները ոչ միայն ապահովում են ՋԼՄ տեխնիկական գոյության հնարավորությունը, այլև ձևավորում են դրա բովանդակության տրամաբանությունը»¹⁸:

Եվս մեկ վերլուծական հոդված հիմնախնդրի շուրջ հրապարակվել է «Նորավանք» հիմնադրամի «21-րդ դար» հանդեսում կենտրոնի փորձագետներ Դիանա Գալստյանի և Լիլիթ Հակոբյանի համահեղինակությամբ: Անդրադառնալով առցանց մամուլի առանձնահատկություններին՝ հեղինակներն առանձնացնում են փոփոխվող մեդիաստորությունները, օրինակ՝ լրատվական բովանդակության ստեղծման նոր հրամայականները և լրատվական կայքերի թեմատիկ նախընտրությունները¹⁹:

Այսպիսով, ուսումնասիրելով համացանցային լրագրողների մասնագիտական հմտություններին ներկայացվող պահանջների վերափոխման վերաբերյալ հիմնական գրականությունը, կարելի է փաստել, որ այս պահին ըստ էության ձևավորվում է լրագրողի մասնագիտական որակների նոր համակարգ, որը միտված է համապատասխանելու ձևափոխվող տեղեկատվական միջավայրին: Այդ համակարգում առաջին կարևոր դերը պատկանում է **լրագրողի մասնագիտության առաքելության** նորովի ընկալմանը: Եթե նախկինում լրագրողը տեղեկատվություն հաղորդող էր, ապա այսօր նա իր ընթերցողի ուղեկցորդն է ահռելի տեղեկատվական հոսքերի մեջ: Տեղեկատվությունը հավաքելու, մշակելու, պահպանելու և հաղորդելու գործառույթները լրագրողը կարող է, կատարել սենյակում նստած, օգտագործելով համացանցի ընձեռած անսահմանափակ հնարավորությունները: Սակայն նույնը

¹⁷ Տե՛ս «Սոցիալական մեդիան տեղեկատվության աղբյուր հայաստանյան լրատվամիջոցների համար. ձևավորվող ստանդարտներ և կիրառվող պրակտիկա» (Հայաստանյան մեդիա աշխատակիցների հարցումների և լրատվամիջոցների դիտարկումների արդյունքներ), Եր., 2014, էջ 21-24:

¹⁸ «Իդեոլոգեմները ՀՀ տեղեկատվական տարածքում (երկամյա գիտական հետազոտական ծրագիր)», «Նորավանք» ԳԿՀ, Եր., 2013, էջ 36:

¹⁹ Տե՛ս **Դ. Գալստյան, Լ. Հակոբյան**, Տպագիր և առցանց մամուլի առանձնահատկությունները Հայաստանում // «21-րդ դար», թիվ 5 (51) // Եր., 2013, էջ 5-13:

կարող է կատարել նաև ցանկացած մեկը, ով տիրապետում է միջին տեխնիկական հմտությունների: Հետևաբար փոխվում է լրագրողի դերակատարումը. նա դառնում է տեղեկատվություն ընտրող, հասարակ «հաղորդողից» վերածվում է տեղեկատվական հոսքեր կառավարողի, և ըստ էության լրագրողից է կախված, թե յուրաքանչյուր օր լսարանը որ նորությունները կընթերցի: Այս առումով լրագրությունը լուրջ հավակնություններ է ձեռք բերել՝ տեղեկատվություն տարածողից վերածվել քարոզչական հզոր գործիքի: Իսկապես, վերջին տարիներին հաճախ կարծիք է շրջանառվում, որ համացանցի լայն տարածման հետևանքով տեղեկատվական հոսքերը դուրս են գալիս վերահսկողությունից: Եվ նոր իրավիճակը կարծես փոխում է լրագրողի մասնագիտական գործառույթները և նոր պատասխանատվություն հաղորդում նրան:

Նոր դարաշրջանում լրագրողի մասնագիտության հաջորդ փոփոխությունն առնչվում է «**աշխատանքային գործիքներին**»: Լրագրությունը մասնագիտությունների այն շարքին է դասվում, որը մշտապես ուղղակիորեն կապված է եղել տեխնիկական նորարարությունների հետ և իր զարգացման ամբողջ ընթացքում դրանց զուգահեռ է քայլել²⁰: Հետևաբար համացանցային լրագրողները դաշտ մտնելու համար շատ արագ պետք է յուրացնեն նոր տեխնիկական սարքերը: Վերջիններիս արտադրությունն աշխարհում տնտեսության ամենաարագ զարգացող և փոփոխվող ոլորտներից է, այդ պատճառով էլ լրագրողների մասնագիտական հատկությունների շարքում հարկավոր է կարևորել հատկապես տեխնիկական գիտելիքների յուրացումը: Ընդամենը 15-20 տարվա ընթացքում լրագրողներն անցան նախ՝ գրամեքենաներից համակարգիչների, այնուհետև՝ շարժական համակարգիչների, բջջային հեռախոսների, վերջին 2-3 տարում՝ Ipad-ի: Սա նշանակում է, որ միջին տարիքի լրագրողներն ըստ անհրաժեշտության հաջորդաբար ձեռք են բերել դրանցով աշխատելու հմտություններ: Ինչպես նշում է Ռ. դե Վոլկը, «Մուլտիմեդիա լրագրության ամենավախեցնող կողմը ո՛չ ծանր աշխատանքն է, ո՛չ մարդկանց մեծ թիվը, որոնց հետ անհրաժեշտ է համագործակցել: Հոգեբանական, ֆինանսական և ժամանակային գործոններն ամբողջապես կախված են սարքավորումներից»²¹: Համացանցային լրագրողի մասնագիտությանը ներկայացվող պահանջների հաջորդ փոփոխությունը բխում է վերոնշյալից, այն է՝ տիրապետել տարբեր ծրագրերի հետ աշխատանքի հմտություններին: Մասնավորապես, օնլայն լրագրության համար առանցքային պահանջներից են HTML լեզու (Hypertext Markup Language) սովորելը և ինտերնետային էջեր պատրաստելու հմտություններին տիրապետելը: Հաջորդ կարևոր հմտու-

²⁰ Sté u **Засурский Я.** Журналистика: от Гутенберга до Билла Гейтса // «Отечественные записки», 2003, № 4 // <http://www.strana-oz.ru/2003/4/zurnalistika-ot-gutenberg-a-do-billa-geytsa>

²¹ **Ռ. Դե Վոլկ**, Օնլայն ժուռնալիստիկա (խմբ. Ա. Ս. Մկրտչյան), Եր., 2003, էջ 23:

թյունը լուսանկարների հետ աշխատանքն է, որի համար կան և՛ ծրագրային բազմաթիվ գործիքներ, ինչպես՝ Adobe Photoshop, Picasa, Adobe Illustrator և այլն, և՛ առցանց ռեսուրսներ, որոնք հնարավորինս դյուրին են յուրացման և կիրառման առումով. խոսքն առաջին հերթին pixlr.com և picmonkey.com կայքերի մասին է: Լուսանկարների հետ մեկտեղ վերլուծական նյութերը, վիճակագրական տվյալները ներկայացնելը նպատակահարմար է իրականացնել ինֆոգրաֆիկաների միջոցով, որի համար ևս առկա են առցանց հասանելի բազմաթիվ ռեսուրսներ, ինչպես՝ Vizualize, Google Developers, Infogr.am և այլն: Համացանցի համար մուտիմեդիա նյութեր պատրաստելը ներառում է նաև տեսանյութերի մշակման ու մոնտաժի հմտությունների տիրապետելը: Ասել է թե՛ լրագրողները պետք է տիրապետեն նաև Movie Maker, Virtual Dub, Avidemux կամ ցանկացած այլ ծրագրի, որպեսզի կարողանան սեփական տեսանյութերը պատրաստել: Այս համատեքստում թերևս կարևոր է նաև ընդգծել, որ համացանցային ՁԼՄ-ների համար աշխատող լրագրողներն այսօր անձամբ են ստեղծում տարածվող նյութում ընդգրկվելիք բոլոր տվյալները՝ ներառյալ տեքստերը, լուսանկարները, տեսանյութերը, գրաֆիկները, ձայնագրությունները և այլն: Այսինքն՝ ըստ էության կյանքի է կոչվել Դ. Ռեյնդալի՝ «ունիվերսալ լրագրողի» գաղափարը²²:

Դարասկզբին լրատվության ոլորտում կառուցվածքային ու բովանդակային փոփոխությունների, լրագրության **առևտրայնացման** հետևանքով ձևավորվել է նոր մրցակցային դաշտ. այն դրսևորվում է անգամ եզրութային փոփոխություններով. Եվրոպայում լայնորեն շրջանառվում են «մեդիա արդյունաբերություն» (media industry) և «մեդիա արտադրանք» (media product) հասկացությունները²³: Այս գործոններն անմիջականորեն ներգործում են տեղեկատվության ոլորտում գովազդային քաղաքականության, ընդհանրական ձևով՝ լրատվամիջոցների շուկայական հաջողությունների վրա: Առևտրայնացման հետևանքով էականորեն փոխվել է ինչպես լրատվության բովանդակությունը, այնպես էլ դրա տարածման սկզբունքները: Այսօր լրագրողը մշտական ընտրության առջև է՝ ներկայացնել թեթև, արտաքին գրավչություն ունեցող նյութ, թե՛՞ ռիսկի դիմել՝ փորձելով բարդ նյութի վրա աշխատել՝ թեպետ և ոչ մեծ լսարանի սպառման համար, ինքնուրույն պատրաստել լուրեր, թե՛՞ շեշտը դնել պատրաստի նորությունների տարածման վրա: Հենց այս համատեքստում կարևոր է լրագրողի մասնագիտական վերափոխումների շարքում ընդգծել **լրատվական նյութի ստեղծման ու տարածման էթիկական և իրավական նոր իրողություններին տիրապետելը**:

²² Տե՛ս նույն տեղը, էջ 23-24:

²³ Տե՛ս **Варганова Е.** Медиаэкономика зарубежных стран: Учеб. пособие. М., 2003, էջ 335:

Ավանդական լրագրության համեմատ համացանցային լրագրողի աշխատանքում առանձնացված հաջորդ տարբերությունը լսարանի հետ փոխազդեցության հարցն է: Ոլորտի տեսաբանները շատ են անդրադարձել **ինտերակտիվությանը**, որպես համացանցի երեք գլխավոր առանձնահատկություններից մեկի: Մասնավորապես ընդգծվել է, որ «ինտերակտիվությունը բնութագրվում է տեղեկատվություն արտադրողի և սպառողի միջև հետադարձ կապի և երկկողմ կամ բազմակողմ հաղորդակցության հնարավորություններով»: Մյուս կողմից, անդրադառնալով Մ. Ուարդի առաջարկած մակարդակներին, պետք է նշել, որ համացանցում աստիճանաբար անցում է կատարվում դեպի ինտերակտիվության **եռակողմ (տրիանգուլյար) մոդելին**, որի դեպքում և՛ լրագրողները, և՛ պայմանական լսարանը հանդես են գալիս միաժամանակ որպես տեղեկատվություն հաղորդող և սպառող²⁴: Լսարանի դերակատարման փոփոխությունն ընդգծելու համար անգամ 2006-ին ամերիկյան «The New York Times» ամսագիրը «Տարվա մարդ» անվանակարգում մրցանակը տվեց «համացանցի օգտատիրոջը»՝ «համաշխարհային ՋԼՄ-ները վերահսկողության տակ առնելու, նոր թվային ժողովրդավարության հիմք դնելու և հաստատելու, անվճար, բայց միաժամանակ մասնագետներից ավելի լավ աշխատանք պահանջելու համար»²⁵: Այս գործոնով էլ պայմանավորված՝ համացանցային լրագրողի մասնագիտական հմտությունների հարցում ծագած հաջորդ պահանջը լսարանի հետ **արդյունավետ հաղորդակցվելու և մշտական հետադարձ կապի** մեջ գտնվելու կարողություններն են: Առանձնացված վերջին փոփոխությունը, որ ենթարկվել է լրագրողի մասնագիտությունը, համացանցային լրագրության ձևավորմամբ պայմանավորված, լրատվության բովանդակության աշխարհագրական սահմանների ընդլայնումն է: Ընդ որում՝ այս կետով ցանկալի է ընդգծել ոչ այնքան լրատվության հասանելի լինելու խնդիրը, որքան լրագրողների ստացած նոր հնարավորությունները: Ակնհայտ է, որ ավանդական ՋԼՄ-ների սպառումն ուղղակիորեն կապված է եղել պետությունների բնակչության թվաքանակի հետ: Ամփոփելով համացանցային լրագրողի մասնագիտական փոփոխությունների վերաբերյալ կատարված վերլուծությունները, կարող ենք առանձնացնել 5 հիմնական պահանջներ:

1. Լրագրողի մասնագիտական առաքելության նորովի ընկալում:
2. Լրագրողի աշխատանքային գործիքների և համապատասխանաբար՝ տեխնիկական հմտությունների ավելացում:
3. Նոր մրցակցային պայմաններով պայմանավորված՝ լրագրողա-

²⁴ St u Ward M., Journalism Online, Oxford, Focal Press, 2002, էջ 8:

²⁵ **Ерофеев С.** Становление профессии интернет-журналистики на рубеже XX-XXI вв. Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук (эл. версия). М., 2011, с. 53.

կան էթիկայի և իրավական հարաբերությունների փոփոխություններ:

4. Լսարանի հետ մշտական հաղորդակցման և հետադարձ կապի հմտությունների անհրաժեշտություն:

5. Լրատվական բովանդակության աշխարհագրության ընդլայնում:

Բանալի բառեր – *համացանցային լրագրող, ՁԼՄ, մոնիվերսալ լրագրող, փոխակերպվող լրագրություն, ինտերակտիվություն, հետադարձ կապ, լրագրողական էթիկա*

АРМЕН АВЕТИСЯН – Проблемы профессиональных изменений в работе сетевого журналиста. – Интернет-журналистика сформировалась на рубеже нынешнего и прошлого веков как самостоятельная разновидность журналистской деятельности. Развитие кабельного и появление спутникового телевидения, персональные компьютеры, мобильные устройства – всё это создало условия для распространения информации в беспрецедентных масштабах и с небывалой скоростью. Профессия журналиста также претерпела некоторые изменения. В профессиональных кругах всё чаще дискутируется перспектива «универсального журналиста», и в этом контексте на самые первые места выходит использование информационных технологий. Интернет расширил инструментарий журналиста, предоставляя ему не только новые возможности поиска информации и неограниченный спектр её источников, но и новые инструменты для интерактивного общения с аудиторией. Журналисты получили также более эффективные способы профессионального развития и самореализации.

Ключевые слова: *сетевой журналист, СМИ, универсальный журналист, изменяющаяся журналистика, интерактивность, обратная связь, журналистская этика*

ARMEN AVETISYAN – Issues of the Professional Transformations of the Internet Journalist. – Internet journalism was formed on the boundary of 20-21 centuries as an independent sector of the journalistic activities. Development and emergence of the cable and satellite television, personal computers, mobile devices created the conditions for spreading the information in an incredibly unprecedented scale and speed. The profession of the journalist also saw some changes. The perspective of the “universal journalist” is discussed more and more often in professional circles, in which the ability to use information technology becomes the most important quality. The Internet has expanded the journalist’s toolbox, providing with not only new capabilities of information search and unlimited spectrum of information sources, but also new tools for professional and interactive communication with the audience, as well as more effective ways for the professional development and self-realization.

Key words: *internet journalist, media, multipurpose journalist, transforming journalism, interactivity, feedback, journalistic ethics*